Peter Raabe

AZ OTTHONZENÉLÉS HAGYOMÁNYÁNAK FONTOSSÁGÁRÓL, ÚJRAÉLESZTÉSÉRŐL[1]

Ki tagadhatná, hogy – közvetlenül a vallás után – a művészet az a formáló erő, amely a karakter, a lélek és a szellem minőségét meghatározza?

Az egyéniség formálásának alkalmazott eszközei sok mindenben különböznek a tömeg megragadásának módszereitől. Az előbbi esetben nincs egységesítés, hanem csak a személyiség fejlődésének támogatása, és nincs kényszer, csupán az egyén szabad kibontakozásának biztosítása. A művészet mindig a személyiség felé fordul, az emberben mindig az egyént célozza és találja meg, akkor is, ha a „találkozás" helye egy zsúfolt koncert- vagy színházterem. Nem a közös tetszésnyilvánítás, hanem az egyéni elbírálás, az egyéni élmény az, amellyel a zene „operál", amellyel hat. Tudom, két olyan fogalmat állítottam összefüggésbe, mely összefüggés fontosságáról eddig nem lehetett beszélni; ez a két fogalom az egyedüllét-egyedüliség valamint az élmény. Az egyedüllét-egyedüliség lényegéről nehéz beszélni, hisz maga a fogalom mond ellent annak, hogy egyáltalán beszéljünk róla. Az „élmény" szó jelentése pedig teljesen át- és leértékelődött a mindennapok szóhasználatában, elkopott, sablonos, általánosan alkalmazott divatszóvá vált.

Elterjedt módszer, hogy már a zeneoktatás viszonylag korai szakaszaiban olyan „élményeket" akarnak kikényszeríteni a tanulókból, amelyek segítségével eljutnak az önálló zeneszerzés szintjéig. Számos zenetanár szerint ez a helyes út. Néhány hónappal ezelőtt egy zeneoktatással foglalkozó szaklapban jelentek meg a következők: minden tanulót el kell juttatni arra a szintre, hogy érzelmeit, tapasztalásait zeneileg ki tudja fejezni. Ez teljesen értelmetlen célkitűzés, hiszen nagyon sok gyakorlott, képzett muzsikus sem éri el soha ezt a szintet – egyszerűen nincs meg hozzá a tehetsége. A komponálás, zeneszerzés csodálatos képessége csak különösen tehetséges emberek számára adatik meg, ez pedig sok ezer diák közül gyakran egyetlenegy embert jelent.

A technika új vívmányai, a rádió és a hanglemez – habár a zeneoktatásban betöltött fontos szerepüket nem vitatjuk – önmagukban képtelenek valódi zenei élménnyel megajándékozni a tanulókat. Ennek lényege ugyanis az önálló zenélés, méghozzá egyedül, a gyakorlószoba magányában, vagy bensőséges, szűk baráti körben, a nyilvánosság igénye nélkül, öncélú, a magam örömére létrehozott muzsika megvalósításával.

[1] Peter Raabe: *Kulturwille im deutschen Musikleben. Kulturpolitische Reden und Aufsätze*. II. köt. Regensburg, 1936, Gustav Bosse Verlag, 5. fej. Részletek. Elhangzott az Általános Német Zenei Egyesület dortmundi konferenciáján 1933 júniusában. *(A szerk.)*

Ebben rejlik az otthonzenélés semmivel sem helyettesíthető jelentősége.

Ha érett fejjel utánagondolunk, és feltesszük a kérdést magunknak: melyek voltak fiatalságunk nagy, meghatározó zenei élményei, akkor – azon kevés kivételtől eltekintve, akik egy-egy nagy művész csodálatos koncertteljesítményét jelölik meg – legtöbbünk az otthonzenélés első, meghitt összejöveteleire emlékszik vissza, a kezdetekre, amikor először sikerült lejátszani a dallamot kedvenc szerzőnktől, tökéletesen lefogni a hangot, amit előtte annyit gyakoroltunk… Élményről élményre, alkalomról alkalomra tökéletesedő hangszeres tudásunkkal egyre jobb teljesítményt nyújtottunk, és amikor végre eljött a nap, hogy életünkben először művészi szinten adtunk elő szívünkhöz oly közel álló zeneművet – nos, az az élmény és tapasztalás valóban életre szóló és eleven emlék…

Hogyan lehetséges, hogy szülők egész generációjának agyában – akik ráadásul részesültek az otthonzenélés megannyi örömében és élményében, tehát összehasonlítási alapjuk is volt – gyökeret verhetett a meggyőződés, miszerint az otthoni zenélés, a hangokkal való közvetlen érintkezés idejétmúlttá vált, és hogy a rádió, valamint a lemezjátszó sokkal tartalmasabb zenei élményt nyújt? Hogyan süllyedhettek idáig?

A kialakult helyzet miatt ne hárítsuk át a felelősséget kizárólag a rádióra és a lemezjátszóra, a helyzet nem ilyen egyszerű. Sokkal több kárt okoztak azok a „szellemi irányzatok", amelyek a német lélek legbenső lényegét támadták: *„Hagyjuk a romantikát!" „A tárgyilagosság mindenek előtt!"* – és hasonló ostobaságok. Az új realista divatelméletek hirdetőinek sikerült megfosztaniuk a német népet egyik legféltettebb kincsétől: a német daltól.

Tudtunkra adták, hogy a dalestek többé „nemkívánatosak", a dal hagyományának el kell tűnnie a családi körből.

Nem engedhetünk teret tovább ezeknek a megnyilvánulásoknak, megálljt kell parancsolnunk a lélek és a szellem elszegényedésének, elsekélyesedésének; éppen ezért újra életre kell hívnunk az otthonzenélés intézményét. E körben nem szükséges részleteznem azon további okokat, amelyek miatt a házi zene hagyományának újraélesztése fontos.

Szégyenteljes és rendkívül sajnálatos például, hogy a négykezes játék szinte eltűnt a koncerttermekből. Teljesen „más füllel" hallgatnak egy zeneművet azok, akik előzőleg négykezes zongorajátékkal „megtapasztalták" azt.

Másrészről, micsoda fellendülést hozna a zenekiadók számára, ha az új darabokat a korábbiakhoz hasonlóan nemcsak eredeti formájukban jelentetnék meg, hanem különböző átiratokra és feldolgozásokra is meglenne az igény, hiszen e variációk újabb és újabb megvilágításba helyezik az eredeti művet.

Könnyen megfeledkeznek arról az egyáltalán nem elhanyagolható tényezőről is, hogy a zenei élet élénkülése számos gazdasági szegmens fellendülését úgyszintén magával hozza. A muzikalitás ilyen irányú kibontakozása a zenekereskedelem, a hangszerkészítők és az összes többi háttérágazat hasznára van, nem szólva a szegénység rémével küzdő zenetanárokról. Felvetődik a kérdés: milyen kiindulási alapokból bontakozhatna ki ez a zenei újjászületés? Előre kell bocsátanunk, hogy ebben a tekintetben nem lehetnek illúzióink: a két legfontosabb tényező, tettrekészség és pénzeszközök nélkül semmire sem megyünk. Az előbbiben nincs hiány, az utóbbiakat elő kell teremtenünk.

Tarthatatlan állapot, hogy a Birodalom és a tartományok kormányai, a városok, a települések önkormányzatai továbbra is azt az álláspontot képviseljék, miszerint a mai helyzetben a zene luxus, finanszírozására nincs keret… *Nem! Ismerjék fel és ismerjék el a zene és a többi művésze-*

ti ág fontosságát; vegyék tudomásul, hogy a művészet a nemzeti újjáépítés legfontosabb alkotóeleme.

Egyszer s mindenkorra le kell számolnunk a művészetet megvető mozdulattal félretoló materialista erőkkel, akik azt állítják, hogy nem létfontosságú, és nincs szükség rá. (…)

Olyan Németország felépítésében kívánunk részt venni, ahol a nemzet polgárai legalább akkora figyelmet fordítanak szellemi és lelki életük ápolására, mint testük karbantartására.

Ha a mai sportmozgalmakban résztvevők akár csak töredékét meg tudnánk nyerni az otthonzenélés ügyének, azonnal megteremtődnének az anyagi feltételek.

A keletkező pénzeszközök hasznosításának három fő területe a következő:

1. zenetanulás lehetőségének biztosítása mindazon gyermekek számára, akiknek szülei nincsenek olyan anyagi helyzetben, hogy a költségeket önállóan fedezni tudják;

2. hangszerek finanszírozása a vagyontalan szülők gyermekei számára;

3. kották beszerzése.

Véleményem szerint terveink megvalósításához nincs szükség új szervezet, új mozgalom létrehozására. Sokkal lényegesebb, hogy a már létezők ismerjék fel e csodálatos hagyomány újraélesztésének fontosságát, és felvegyék a saját programjukba.

Gondolok itt többek között a nőegyletekre vagy a külföldön élő németek egyesületeire; nekik különösen nagy szerepük lesz a minden németet egybetartó kötelék, a zene térnyerésében… És még sorolhatnám mindazokat a szervezeteket, akik munkájukkal erősíthetik nemzetünk zene általi nemesedésének folyamatát.

Nem várhatunk, mindennek most kell megtörténnie, most, a létesülés, a teremtés csodálatos időszakában; most, amikor a német népnek nemcsak új politikai célokat kell megfogalmaznia és elérnie, hanem új, bensőségesebb, valódi közösséget kell teremtenie. Ezáltal olyannyira megerősödhet, hogy nemcsak a közéletben, hanem a családon és a nagycsaládon belül, hosszú távon, következetesen meg tudja hozni azokat az áldozatokat, amelyeket Németország új felemelkedése a nemzet minden egyes tagjától megkövetel.

Külön kívánatos lenne, ha a Közoktatásügyi Minisztérium – például rádióbeszédek formájában – széles körben propagálná, és tudatosítaná az emberekben, hogy az utolsó két évtizedben rossz irányba fejlődő közélet alapos és tudatos reformálása nélkül elképzelhetetlen az egészséges német néplélek felépülése. Abban az országban, ahol társas összejövetelek során csak a külföldi táncokat majmolják, nem kaphat újult erőre az általunk elképzelt egészséges nemzeti szellem.

Ám ha a család hétköznapjait ismét az otthoni zenélés élménye ragyogja be, akkor a muzikalitás nagyszerűsége feletti örömünk, melyet nagy zeneszerzőink ajándékoznak folyamatosan, hihetetlen mértékű energiában részesít bennünket.

Ne essünk abba a hibába, hogy a nemzeti felemelkedés mozgalmát egyszerű, kizárólag politikai tevékenységként értelmezzük. Mindent át kell hatnia, ami életünknek értelmet és értéket ad, tehát a művészetet is. Sőt, a nemzeti felemelkedés mozgalmának éppen a minden ember házába és szívébe utat találó művészetet kell építő tevékenységének homlokterébe helyeznie.

Sokan, különösen a legjobbak közül, hosszú évek óta várnak a társadalmi fordulatra. Ők azok, akik azt remélik, hogy – mint a német nép történelmében már annyiszor – most is beigazolódnak Goethe Eckermannhoz intézett szavai:

> „Ha egy nemzetben valódi igény támad a nagy reformokra, akkor Isten e nemzet mellé áll, és beteljesíti akaratát."

Ford. Szeltner Andor